

Status

Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner (2008-2011)

Januar 2011

A. Ofre for vold i nære relasjoner skal sikres nødvendig hjelp og beskyttelse

1. I løpet av 2008 skal det være etablert barnehus i alle regioner slik at tilbudet blir landsdekkende. Målet med barnehusene er å gi bedre tilbud til barn som utsettes for overgrep ved at blant annet medisinsk undersøkelse, dommeravhør og behandling tilbys samlet. De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforbygging (RVTS) har et særlig ansvar for å bygge opp kompetanse på området og formidle kunnskap til tjenesteapparatet.

Ansvarlig: JD, BLD, HOD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Det er nå etablert barnehus i Bergen, Trondheim, Tromsø, Kristiansand, Hamar, Oslo og Stavanger. Barnehuset i Stavanger. Dette barnehuset ble åpnet 2. november 2010.

Barnehusene er et tverrdepartementalt samarbeid mellom Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Justisdepartementet. I det årlige oppdragsbrev til de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTSene) inngår oppdraget om å etablere og utvikle samarbeid med Barnehusene. RVTSene har etablert formelle samarbeidsavtaler med Barnehuset/ene i sine respektive regioner, bidratt i etableringsarbeidet og bidrar på regelmessig basis med kompetanse og formidling av kunnskap på området vold og overgrep mot barn.

I 2009 ble "Politinettverk Barnehuset Hamar" opprettet. Målsetningen med nettverket er kunnskapsutvikling på området kommunikasjon med barn i dommeravhør. Målgruppen er polititjenestemenn som foretar dommeravhør i Barnehuset Hamar, samt de fagansatte ved Barnehuset. Et tilsvarende nettverk er etablert i Oslo.

Barnehusmodellen skal evalueres. Evalueringsoppdraget skal ut på anbud og anbudsprosessen forventes igangsatt over nyttår 2011.

2. Det opprettes en døgnåpen, gratis alarmtelefon for barn og unge som er utsatt for ulike former for vold, overgrep eller omsorgssvikt. Målet er at barn skal kunne henvende seg til ett telefonnummer om sin situasjon og bekymring, og at henvendelsen deretter kan videreformidles til rett instans i kommunen for oppfølging. Voksne som er bekymret for barn skal også kunne ringe til alarmtelefonen. Alarmtelefonen etableres som et to-årig pilotprosjekt i perioden 2008-2009.

Ansvarlig: BLD, JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

2. juni 2009 åpnet en nasjonal alarmtelefon for barn og unge, hvor både barn og unge selv samt bekymrede voksne får mulighet til å si fra om sin bekymring for et barn som utsettes for ulike former for vold, overgrep eller omsorgssvikt. Alarmsentralen har telefonnummer 116111 og nettadressen er www.116111.no

Barneverntjenesten i Kristiansand v/barnevernvakta fått i oppdrag å etablere og drifte alarmsentral for barn og unge i perioden 2009-2011. Alarmsentralen skal formidle kontakt med politi eller AMK i akutsituasjoner. Generell bekymring for barns omsorgssituasjon skal formidles til aktuell barneverntjeneste. Alarmtelefonen har totalt mottatt 9850 oppringninger fra oppstart frem til 30. september 2010. Det har til sammen vært 88 akutte henvendelser hvor saken er overført til eller håndtert i samarbeid med AMK/politi/legevakt. Totalt har Alarmtelefonen sendt 228 bekymringsmeldinger til lokal barneverntjeneste. Alarmtelefonen er også åpen for henvendelser pr. e-post, og fra oppstart til og med september 2010 har de mottatt e- post fra 132 personer.

Enkelte henvendelsen har resultert i akutt plassering i barnevernet og anmeldelse for vold og overgrep. Noen av disse henvendelsene har vært til dels svært alvorlige saker. Alarmtelefonen fungerer godt og er i stadig utvikling, og etter lanseringen ved årsskiftet 2009/2010 ser man en tydelig økning i henvendelser. Fra november 2010 har alarmtelefonen eget telefonnummer inn til alle politiets operasjonssentraler.

3. Voldsofferstatningsordningen skal endres slik at barn som er vitne til vold mot en nærstående person gis rett til voldsoffer-erstatning. Forslaget fremmes i Ot.prp. nr. 10 (2007-2008) som ligger til behandling i Stortinget og som forventes vedtatt inneværende år med ikrafttreden 1.1.08.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Ved lov av 21. desember 2007 nr 125 ble voldsoffererstatningsloven § 1 endret slik at hvis et barn opplever vold mot nærstående person, og dette er egnet til å skade barnets trygghet og tillitt, har barnet rett til oppreisningserstatning. Loven trådte i kraft 01.01.2008.

4. Regjeringen vil utrede om det er behov for å styrke det strafferettslige vernet for barn som eksponeres for vold i familien.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

I den nye straffeloven som ble vedtatt i stortinget i mai 2009, er den øvre strafferammen for mishandling i nære relasjoner økt fra 3 til 6 år, og for grov mishandling fra 6 til 15 år. Det også lagt opp til en betydelig straffeskjerpelse innenfor disse strafferammene. Dersom barn er vitne til volden som utøves, skal dette tillegges skjerpene vekt i straffeutmålingen.

Ikrafttredelse av straffeloven 2005 vil bli bestemt gjennom et eget lovvedtak. Straffeloven 2005 vil ikke kunne settes i kraft før det er foretatt vesentlige oppgraderinger av politiets datasystemer. Arbeidet er omfattende og vil ta tid. Regjeringen fremmet derfor forslag til endringer i strafferammen i straffeloven 1902 § 219 (mishandling i nære relasjoner) for at normalstraffnivået i slike saker kunne heves umiddelbart, jf. Prop. 97 L (2009-2010) om

endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd). Endringen trådte i kraft 26. juni 2010.

Avvergingsplikten i straffeloven 1902 § 139 er skjerpet og styrket, jf. Prop. nr. 116 L (2009-2010) om endringer i domstoloven (ekstraordinære valg til lekdommerutvalgene m.m.) og straffeloven 1902 (avvergingsplikt). Avvergingsplikten er utvidet til også å gjelde for all mishandling i nære relasjoner. Endringen trådte i kraft 26. juni 2010.

For ytterligere å styrke barns rettsikkerhet sendte Justisdepartementet 21. oktober 2010 på høring et forslag om at plutselig og uventede dødsfall hos barn alltid skal undersøkes nærmere som ledd i etterforskning, uavhengig om det foreligger mistanke om straffbare forhold. Høringsfristen er 1. februar 2011.

5. I saker som omfattes av ordningen med bistandsadvokat, herunder ofre for vold i nære relasjoner, skal det gis rett til en kostnadsfri samtale med advokat før anmeldelse.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Med virkning fra 1. juli 2008 er fornærmede og etterlatte gitt styrkede rettigheter til informasjon og deltakelse i straffesaksbehandlingen samt fått rett til bistandsadvokat i større grad enn tidligere. Dette innebærer at ofre for vold i nære relasjoner gis rett til bistandsadvokat også før anmeldelse inngis. For nærmere omtale vises det til Ot. prp. 11 (2007-2008) om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte); <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/otprp/2007-2008/Otprp-nr-11-2007-2008-.html?id=489616&epslanguage=NO>

6. En levekårsundersøkelse blant innsatte i norske fengsler viste at mange kvinnelige innsatte har vært utsatt for vold og overgrep. For å gi kvinnene en mulighet til å bearbeide sine erfaringer skal det gjennomføres et samarbeidsprosjekt mellom Oslo Krisesenter og Bredtveit fengsel. I tillegg til det direkte tilbudet som skal gis til kvinnene gjennom samtaler og gruppebasert virksomhet, skal det utvikles metoder i arbeidet for å nå gruppen, samt spre kompetanse om vold i nære relasjoner i kriminalomsorgen.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2007 - Gjennomføring: 2008

Status

Prosjektet er igangsatt. I april 2009 ble det utarbeidet en rapport om erfaringene i prosjektet "Arbeidet med voldsutsatte kvinner i fengsel". Rapporten kan hentes på denne adressen; <http://www.oslokrisesenter.no/Publikasjoner/index.html>

7. For å styrke rettssikkerheten for små barn i alderen 0 til 3 år som dør plutselig og uventet, skal det gis et obligatorisk tilbud om dødsstedsundersøkelse i regi av helsetjenesten. Hovedformålet er å fastsette dødsårsak samt å fremskaffe kunnskap i forebyggingsøyemed. Dersom dødsfallet kan skyldes en straffbar handling, skal det gis melding til politiet. For å kunne sette i verk tiltaket er det nødvendig å endre forskrift om melding av unaturlig dødsfall. Forskriftsarbeidet vil starte opp i 2008.

Ansvarlig: HOD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2010

Status

Regjeringen besluttet å innføre en ordning med obligatorisk plikt for spesialisthelsetjenesten til å tilby små barns foreldre dødsstedsundersøkelse ved alle tilfeller av plutselig uventet sped- og småbarnsdød. Hovedhensikten er å bidra til å fastsette dødsårsak, men også å bedre rettssikkerhet ytterligere for barn under 3 år. Det er ikke obligatorisk å ta imot tilbudet. Erfaringene fra et prosjekt som ble gjennomført for få år siden viser imidlertid at flertallet av foreldrene ønsker å benytte denne muligheten til å klarlegge omstendighetene rundt dødsfallet så langt som mulig.

Helse- og omsorgsdepartementet har gitt Folkehelseinstituttet oppdraget med å utforme det videre arbeidet. Ordningen med frivillig dødsstedsundersøkelse ved brå og uventet død hos barn i alderen 0 til og med 3 år trådte i kraft 1. november 2010. Nærmere informasjon om ordningen kan hentes på Folkehelseinstituttets side;

http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainArea_5661&MainArea_5661=5631:0:15,5166:1:0:0:::0:0

8. Det skal arbeides for å gjøre krisesentrene tilgjengelige og tilrettelagt for alle aktuelle brukergrupper, herunder kvinner med funksjonsnedsettelse. Krisesentrenes vertskommuner skal oppfordres til slik tilrettelegging, blant annet gjennom bruk av Husbankens låneordninger og den kompetansen som i dag finnes om universell utforming.

Ansvarlig: BLD, KR D - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2011

Status

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir.) har tidligere i samarbeid med Husbanken sendt et informasjonsbrev til alle krisesentre som ikke er tilrettelagte for kvinner med funksjonsnedsettelse, og deres vertskommuner. I brevet orienteres det om låneordningen i Husbanken, og den kompetansen som banken og andre kunnskapsmiljøer har om universell utforming. Videre oppfordres det i brevet til at aktuelle krisesentre og verstskommuner setter temaet på dagsorden, og til at det tas kontakt med Husbankens regionkontorer for bistand.

Bufdir. gjennomførte i november 2009 en nasjonal konferanse om funksjonsnedsettelse og utsatthet for vold og overgrep, samt tilgjengelighet og behovet for tilrettelagte hjelpetjenester. Målgruppen var ansatte ved landets krisesentre og incestsentre, kommunale hjelpetjenester for funksjonshemmede, overgrepsmottak, regionale ressursentre mot vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) med flere. På konferansen ble det blant annet framlagt oppdatert kunnskapsstatus om forskning knyttet til overgrep og vold mot kvinner med funksjonsnedsettelse, samt seksuelle overgrep mot barn med ulike typer funksjonsnedsettelse.

Fra 1. januar 2010 er krisesentertilbudet et kommunalt ansvar, jf. Lov om kommunale krisesentertilbud.

9. Politidistriktene skal pålegges en minstestandard der funksjonen som familievoldskoordinator skal være en 100 % stilling. I de største politidistriktene skal det etableres egne team. Teammodellen skal være landsdekkende, i den forstand at distrikter uten egne team skal sikres kompetanseoverføring og bistand der det er behov for det. Målsettingen er å sikre at ofre for vold i nære relasjoner møtes med respekt, kunnskap og forståelse når de henvender seg til politiet, samt å sikre god kvalitet på etterforskning og påtalevedtak.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: Varig

Status

Alle politidistrikter er nå pålagt å ha minstestandard 100% stilling for familievoldskoordinator. Denne stillingsfunksjon omfatter også koordinering av seksuelle overgrepssaker. Arbeidsoppgavene for koordinatorene for familievold og seksuelle overgrep er definert i Politidirektoratets rundskriv 02/018 av 23. april 2002 og ”Retningslinjer for politiets styrking av koordinatorfunksjonen for familievold og seksuelle overgrep” av 10. mars 2008. Det er i dag en rekke politidistrikter som har avdelinger, avsnitt, seksjoner eller team for etterforskning av vold og seksuelle overgrep.

Det er gjennomført kurs for koordinatorene (høsten 2008 og våren 2009), med målsetning å styrke deres kompetanse innen arbeidet med vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep. I tillegg ble det avholdt en felles samling i mars 2010 for både familievoldskoordinatorer og forebyggende koordinatorene. Formålet med denne samlingen var å synliggjøre og styrke koordinatorenes felles oppgaver og ansvarsområder.

Det vil bli avholdt en ny felles samling i januar 2011 med hovedvekt på koordinatorens rolle og funksjon.

10. Det skal gjennomføres et pilotprosjekt med bruk av elektronisk merking av voldsutøvere (omvendt voldsalarm). Elektronisk merking vil kunne benyttes som et virkemiddel i saker der det foreligger et brudd på et ilagt besøksforbud. Målsettingen er å øke tryggheten for offeret og plassere ansvaret for volden hos utøveren.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

Politiets data- og materieltjeneste (PDMT) utvikler en teknisk løsning for bruk av elektronisk merking av voldsutøvere (omvendt voldsalarm). Det gjenstår testing og evaluering av pilotprosjektet i asker og Bærum politidistrikt før anbefaling om serieutplassering vil foreligge.

De rettslige spørsmålene knyttet til innføring av ordningen ble ved endringer i straffelovens § 33 og straffeprosesslovens §§ 181 – kontaktforbud (besøksforbud) med elektronisk merking jf. Ot. prp. 25 (2008-2009), vedtatt av Stortinget 28. mai 2009.

11. Politihøgskolen har utarbeidet rapporten "Å leve på sperret adresse". Tiltakene i rapporten skal gjennomgås og vurderes opp mot behovet for å bedre forholdene for kvinner som må leve på sperret adresse (kode 6/7). Det er særlig viktig å synliggjøre behovene til barn som lever sammen med en foresatt på sperret adresse. Rutinene i offentlige etater skal gjennomgås og forbedres for å sikre at informasjon om personer som lever på sperret adresse ikke gis ut.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 - 2009

Status

Justisdepartementet vil overføre beslutningsmyndigheten om sperret adresse til politiet ”kode 6 saker” medio 2011. Selve beslutningsmyndigheten har POD og Kripas forberedt distriktene

på gjennom seminarer med deltakelse fra distriktenes familievoldskoordinatorer og vitnebeskyttelseskontakter. Hensikten med seminarene er samkjøring av premisser i trusselvurderinger og beskyttelsestiltak i distriktene. Ny mal for trusselvurderinger er lagt ut i elektronisk versjon på kompetansedelingsystemet til Kripes, KODE.

12. Politiforklaringer med lyd- og bildeopptak har en rekke fordeler og skal brukes mer, jf. Riksadvokatens retningslinjer av 24. april 2007. Slike avhør gir blant annet sikkerhet for at alt som forklares kommer med og at belastende avhør kan gjennomføres raskere. En viktig fordel er også at andre kan danne seg et bedre inntrykk av omstendighetene ved forklaringer, for eksempel hvordan et volds- eller voldtektsoffer fremsto på anmeldelsestidspunktet. Alle politidistrikt skal derfor ha tekniske muligheter til å foreta politiavhør med opptak av lyd- og bilde.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: Varig

Status

Alle politidistrikt har mottatt utstyr som gjør det mulig å foreta politiavhør med lyd- og billedopptak.

13. For mange ofre og vitner er det en betydelig belastning å forklare seg for retten, i en del tilfeller flere ganger. Sikres forklaringene fra tingretten ved lyd- og billedopptak, og disse tillates brukt ved ankebehandlingen, kan det være tilstrekkelig at et offer forklarer seg for retten en gang, samtidig som adgangen til å overprøve tingrettens dom beholdes. En slik ordning reiser mer vidtgående spørsmål knyttet til ankeordningen og skal utredes nærmere.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

Den 21. mai 2010 nedsatte Justisdepartementet et lovutvalg som skal vurdere juryordningens fremtid og enkelte andre spørsmål om lagmannsrettens straffesaksbehandling. Utvalget er bedt om å vurdere om det bør være adgang til å spille av opptak fra tingretten til erstatning for nye vitneavhør i lagmannsretten, og i tilfelle på hvilke vilkår det bør være adgang til avspilling. Utvalget har frist til 1. juni 2011 med å avgi en utredning til Justisdepartementet.

14. Det skal utarbeides en brosjyre om rettshjelp og rettssystemet på flere språk. Brosjyren skal gjøres tilgjengelig på alle landets politistasjoner.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Brosjyren inneholder informasjon om juridiske rettigheter for personer som har vært utsatt for straffbare handlinger som vold, overgrep, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og menneskehandel. Brosjyren er oversatt til 9 språk og foreligger også på samisk og i punktskrift. Den er sendt til politi, krisesentre, overgrepsmottak, Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre, Pro senteret og Nadheim. Brosjyrene kan hentes på denne adressen; <http://www.krisesenter.com/index.html>

15. Det skal igangsettes et arbeid for å sikre at flere kvinner som kommer til Norge gjennom familiegjennforening deltar i norskopplæringen, slik de har rett og plikt til. Kvinner med svake norskkunnskaper og liten kjennskap til egne rettigheter i det norske samfunn er særlig sårbare dersom de skulle oppleve vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

Tiltaket er delegert til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). IMDi følger opp tiltaket fortløpende med å ta opp spørsmålet i kontakt med kommunene. Prosjektet ”Ny sjanse” (et kvalifiseringsprogram for innvandrere mellom 18 og 55 år med mer enn 2 års botid i Norge som har vært avhengig av sosialhjelp over lenger tid) har et særlig fokus på kvinner. Fra 2009 har hovedmålgruppen vært hjemmeværende innvandrerkvinner som står utenfor arbeidsmarkedet fra landgrupper med lav sysselsetting eller høy arbeidsledighet (Pakistan, Marokko, Tyrkia, Somalia, Afghanistan og Irak), og som heller ikke er mottagere av offentlige ytelser til livsopphold. De fleste deltagerne i Ny sjanse har grunnleggende norskopplæring som en del av sitt kvalifiseringsprogram.

IMDi deltar i referansegruppen for ”Krafttak i norskopplæringen i Oslo”. Satsingen har tre hovedmål: økt rekruttering til norskopplæringen, økt kvalitet i norskopplæringen og økt gjennomstrømning og fullføring.

16. Det skal igangsettes et pilotprosjekt med gratis støttetelefon for kriminalitetsofre. Tilbudet vil særlig kunne være til hjelpe for ofre for vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Støttetelefonen for kriminalitetsofre ble åpnet 1. september 2008 og driftes av Kontoret for voldsoffererstatning / Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre. Støttetelefonen har nummer 800 40 008. Mer informasjon kan hentes på denne adressen; <http://stottetelefon.no/>

B. Voldsspiralen skal brytes ved å styrke behandlingstilbudet til voldsutøvere

17. Basert på Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) kartlegging av hjelpe- og behandlingstilbudet til personer med volds- og aggresjonsproblemer, skal det utarbeides en plan for å gjøre tilbudet landsdekkende. Stiftelsen Alternativ til Vold (ATV) er sentral i etableringen av nye behandlingstilbud og i løpet av 2008 skal det etableres ytterligere to tilbud i regi av stiftelsen. Disse tilbudene kommer i tillegg til de allerede etablerte tilbudene i Oslo, Drammen, Langesund, Tønsberg og Asker og Bærum.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD - Oppstart: 2008 - Gjennomføres: 2008 – 2011

Status

Som et ledd i arbeidet for å gjøre hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutøvere landsdekkende ble det i 2008 etablert nye ATV tilbud i Arendal, Kristiansand og Stavanger. I tillegg ble tilbudet ved ATV Asker og Bærum utvidet. Bergen kommune fikk i 2009 tildelt

midler til et forprosjekt for etablering av et ATV-tilbud i Bergen. I statsbudsjettet for 2011 er det avsatt midler til drift av til sammen 12 ATV- tilbud.

Fra 2011 overtar Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet forvaltningen av statstilskuddet til ATV.

18. Sinnemestringsprogrammet som er utviklet ved Regional Sikkerhetsavdeling og Kompetansesenter Brøset, skal spres. Programmet skal lære voldsutøvere alternative måter å håndtere sine volds- og aggresjonsproblemer på. Programmet benyttes av ulike tjenester og aktører som er i kontakt med voldsutøvere. RVTS skal bidra til at modellen spres systematisk og forankres i tjenesteapparatet i de respektive regioner og at alle aktuelle tjenester og ansatte får opplæring

Ansvarlig: HOD, AID, BLD, JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføres: 2008 – 2011

Status

I det årlige oppdragsbrev til de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTSene) inngår oppdraget om å bidra til systematisk spredning av Sinnemestring - Brøsetmodellen og forankring i tjenesteapparatet, i samarbeid med Brøset kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri, St. Olavs Hospital.

RVTSene har dette året utarbeidet implementeringsplaner for sine områder, i samarbeid med Brøset kompetansesenter. Opplæringsprogram pågår/er nylig avsluttet i region Vest, Sør, og Nord, og er planlagt for gjennomføring i region Midt og Sør-Øst. Alle sentrene informerer om tilbudet i relevante fora. RVTS Sør og Brøset samarbeider nå om å lage en informasjons- og læringsprogram om Sinnemestringsprogrammet Brøset.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har, i samarbeid med Brøset og RVTSene, startet arbeidet med å evaluere effektene av Sinnemestringsprogrammet.

I region Midt-Norge arbeider Brøset kompetansesenter aktivt med drift av sinnemestringsgrupper og opplæring av terapeuter, og modellen er godt forankret i regionen. RVTS Midt har bidratt ved å spre informasjon, og rekrutterer til opplæringskurs. Opplæringskurset skal gjennomføres høsten 2011, med særlig satsning på Møre og Romsdal. I region Nord har RVTS Nord, i samarbeid med Brøset kompetansesenter, gjennomført to opplæringskurs, det siste i 2009/2010 med 23 deltakere fra familievern, spesialisthelsetjeneste og rusinstitusjon. Senteret har også tatt initiativ til etablering av nettverk for terapeutene som har gjennomført opplæringen. Senteret gjennomfører sinnemestringsgrupper for hhv kvinner og menn og gir generell informasjon om tilbudet i forbindelse med annen undervisning til kommuner, høgskoler og universitet.

I region Vest gjennomfører RVTS Vest, i samarbeid med Brøset kompetansesenter, opplæringsprogrammet for nye sinnemestringsterapeuter 2010/2011. RVTS Vest har jobbet med aktiv rekruttering og har i tillegg en hel stilling lønnet av Helse Bergen HF som driver ukentlige sinnemestringsgrupper.

I region Sør-Øst/RVTS Sør gjennomførte første opplæringskurs i 2009/2010 med 24 deltakere fra familievernet, spesialisthelsetjenesten og barneverntjenesten. Undervisningen for et nytt opplæringskull i gangsettes i 2011/2012 (Drammen - familievernkontoret). Grupper for voldsutøvere er nå etablert ved familievernkontorene i Hønefoss, Arendal, Kristiansand,

Farsund, Sandefjord, Sarpsborg/Fredrikstad og Kongsberg. I tillegg er det etablert en sinnemestringsgruppe for ungdom i Kristiansand. Tiltaket forankres i Barneverntjenesten i Kristiansand og gjennomføres i samarbeid med forebyggende enhet ved Agder politidistrikt. Senteret har videre etablert Sinnemestringsnettverk Sør.

I region Sør-Øst/RVTS Øst har senteret opprettet samarbeid med Brøset kompetansesenter, og samarbeider med RVTS Sør om opplæringen i forbindelse med oppstart med nytt opplæringskull i Drammen, nettverkssamlinger og lignende.

19. ATVs hjelpe- og behandlingstilbud til voldsutøvere skal evalueres. Formålet er å dokumentere effekten av behandlingen med sikte på systematisk spredning av metodene. På basis av klientdata fra ATV i årene 1992 – 2004 har NKVTS gjennomført to studier av menn som utøver vold. Studien viste at 2/3 selv hadde vært utsatt for vold i familien og at ca. 2/3 hadde gjennomført behandlingen. NKVTS skal nå gjennomføre en følgestudie (prospektiv) av effekten av ATVs behandling.

Ansvarlig: HOD, AID, BLD, JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008- 2010

Status

Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) gjennomfører en følgestudie av Alternativ til volds hjelpe- og behandlingsprogram til voldsutøvere. Formålet med studien er å vurdere effekten av behandlingen som gis. Rundt 150 klienter følges gjennom sin behandling, og det skal samles inn data gjennom hele den tidsperioden klientene går i behandling.

NKVTS har ferdigstilt "Behandlingsforskning – utøvere av vold mot partner", en kunnskapsstatus basert på internasjonal forskning. Rapporten er publisert i PDF-format på www.nkvts.no

20. Det skal gjennomføres en nasjonal konferanse om hjelpe- og behandlingserfaringer i arbeidet med utøvere av vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Tiltaket er gjennomført. Den 2. Nordiske konferansen om vold og behandling ble gjennomført av Alternativ til Vold 7. og 8. oktober 2009. Innlegg og referat fra gruppesamlingene er lagt ut på denne adressen; http://www.atv-stiftelsen.no/index.cfm?kat_id=28&subkat_id=238.

C. Ofre for vold i nære relasjoner skal gis tilbud om tilrettelagte samtaler med voldsutøver (restorative justice)

21. Det skal igangsettes et toårig pilotprosjekt i regi av konfliktrådet i Sør-Trøndelag. Prosjektet skal prøve ut frivillig bruk av tilrettelagte samtaler og/eller stormøter rundt voksne og barn som er berørte av vold i nære relasjoner. Målsettingen er bedre ivaretagelse av ofrene, bearbeidelse av tillitsbrudd og skadede relasjoner, samt mobilisering av privat og offentlig nettverk for konstruktivt samarbeid om fremtiden, der dette er ønskelig eller nødvendig.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

Pilotprosjektet ble satt i gang i Konfliktrådet i Sør-Trøndelag i 2008. Pilotprosjektet var opprinnelig planlagt avsluttet i 2010, men på grunn av gode resultater er det besluttet å videreføre driften ut 2011. Hensikten med pilotprosjektet er å undersøke om tilrettelagt dialog mellom involverte parter kan virke forsonende, gjenopprettende og forebyggende og således være et fornuftig virkemiddel i familievoldssaker. Pilotprosjektet prøver ut en modell der konfliktrådet først arrangerer individuelle formøter med de forskjellige partene, deretter dialogmøte der alle de involverte/og eller deres støttepersoner møtes, videre et avtalemøte der man forsøker å utforme en avtale mellom partene og til slutt et oppfølgingsmøte. Det er et grunnprinsipp at deltakelse i prosjektet er frivillig. Pilotprosjektet har som mål å prøve ut 30 saker i prosjektperioden. Pr. 09.12.2010 har prosjektet registrert inn totalt 89 saker til behandling, hvorav 30 er innkommet i 2010.

NTNU Samfunnsforskning AS evaluerer prosjektet og evalueringsrapporten vil være klar i januar 2011.

22. I løpet av handlingsplanperioden skal det settes i gang et prosjekt hvor ett politidistrikt i tett samarbeid med konfliktrådet skal prøve ut bruk av tilrettelagte samtaler i saker der det er ilagt et besøksforbud. Målsettingen er at de berørte skal få et tilbud om å diskutere de praktiske konsekvensene av besøksforbudet innenfor en trygg ramme.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2009 - Gjennomføring: 2009 – 2011

Status

Pilotprosjektet er et samarbeid mellom Konfliktrådet i Oslo og Akershus og Asker og Bærum politistasjon. Prosjektgruppen består av fire ansatte ved politistasjonen og prosjektleder, Kjersti Lilloe-Olsen (Konfliktrådet i Oslo og Akershus). Det er utarbeidet en standardisert tekst hvor partene opplyses om tilbudet om tilrettelagte samtaler. Tilbudet påføres besøksforbudet av ansvarlig påtalejurist, i saker som antas å være egnet. Pr. 14.12.2010 har prosjektet registrert inn 22 saker.

23. I løpet av handlingsplanperioden skal det iverksettes et prosjekt for å prøve ut tilrettelagt dialog i regi av konfliktrådet i saker omhandlende vold i nære relasjoner på egnet tidspunkt i straffesakskjeden. Dette skal være et frivillig tilbud. Målet er å skape en arena hvor det åpnes for dialog om de følelsesmessige konsekvensene av den straffbare handling, ansvar, tillitsbrudd, eventuell fremtidig relasjon, felles barn m.m.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2009 - Gjennomføring: 2009-2011

Status

Prosjektet startet først i 2010 og det er Konfliktrådet i Østfold som står for gjennomføringen. I perioden 01.01.2010 - 07.12.2010 har konfliktrådet registrert inn 40 saker. Av disse sakene har hittil 18 resultert i tilrettelagt samtale med påfølgende avtale mellom partene.

D. Samarbeidskompetansen og kunnskapen i hjelpeapparatet skal styrkes

24. NKVTS skal i samarbeid med Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) utarbeide en mal for kommunale/interkommunale

handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. RVTS'ene skal legge til rette for og bistå kommuner som ønsker å utvikle lokale handlingsplaner på dette området.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2011

Status

Veileder for kommunale/interkommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner ble ferdigstilt i 2008. Veilederen ble sendt alle landets kommuner i januar 2009. Et brev ble sendt alle landets ordførere, med informasjon om veilederen og hvordan de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTSene) kunne bistå i utarbeidelsen av lokale handlingsplaner for arbeidet med vold i nære relasjoner.

RVTSene har dette året utarbeidet planer for systematisk arbeid med dette i sine regioner.

Sentrene informerer aktivt om planene og tilbyr sin bistand gjennom web, møter, på fagdager og ved undervisning.

RVTS Midt har gjennomført informasjonsmøter med kommunene i regionen. Flere av kommunene har allerede utarbeidet lokale handlingsplaner og det pågår et utstrakt samarbeid med flere om selve utformingen av planen.

RVTS Nord har henvendt seg til alle 88 kommuner i sin region med oppfordring og tilbud om bistand, samt oppfølgende kartlegging av status for arbeidet i den enkelte kommune. Her gis kommunene også informasjon og tilbud om telematikkundervisning. Senteret har et pågående samarbeid med Tromsø kommune, og det er videre gjort avtaler med to kommuner om samarbeid. Det blir tatt initiativ til møte med fylkesmannsembetene i regionen, samt samarbeid med aktuelle regionale aktører som Bufetat, Regionsenteret for barn og unges psykiske helse (Rbup) og Kompetansesenter rus (KoRus)– Nord-Norge.

RVTS Vest rapporterer at mange kommuner i deres region allerede har utarbeidet planer, mens andre er i en oppstartsfase. Det er tatt initiativ til samarbeid med fylkesmannsembetene om arbeidet. I Sogn og Fjordane har fylkesmannen sammen med RVTS, Bufetat og kriminalomsorgen arrangert samlinger for tilsatte i kommunene med blant annet hensikt å lage kommunale handlingsplaner og øke kompetansen for håndtering av ulike former for vold i nære relasjoner. Tilsvarende samarbeid er avtalt med Fylkesmannen i Hordaland.

RVTS Øst har bistått i noen referansegrupper for arbeidet med handlingsplaner, og tilbyr i tillegg kommunene bistand via web. I tillegg har de sendt ut forespørsel til de 88 kommunene i deres område ifht status på utarbeidelse av handlingsplan for vold i nære relasjoner. Ca 1/3 av kommunene har svart på henvendelsen. De øvrige kommunene er i ferd med å bli fulgt opp. Ved behov vil senteret invitere til en fagsamling for videre erfaringsutveksling mellom kommunene i regionen.

RVTS Sør har sendt ut informasjon og tilbud om bistand til utarbeidelse av lokale handlingsplaner til samtlige kommuner. Senteret gjennomfører nå en kartlegging av status for dette arbeidet i alle kommunene, og vil ta initiativ til samarbeid med fylkesmennene i regionen. Senteret gir informasjon om veilederen og tilbyr sin bistand til kommunene gjennom web-side og i utgående brev.

Veilederen kan lastes ned på denne siden;

http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Veiledninger/Veileder_kommunale_handlingsplaner2_web.

25. Det skal iverksettes et faglig utviklingsprosjekt i familievernnet om arbeid med vold i nære relasjoner. Prosjektet baseres på erfaringene fra prosjektet "Barn som lever med vold i familien".

Ansvarlig: BLD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2011

Status

Prosjektet "Tryggere barndom" ved Østensjø familiekontor i Oslo har utviklet en metode for å arbeide med par hvor vold har vært et tema, og hvor de ønsker å fortsette parforholdet. Det har særlig vært lagt vekt på barnas situasjon i dette. Metoden er prøvd ut og har vist seg svært effektiv. Prosjektet ferdigstilte i 2009 en opplærings-DVD og har utviklet et todagers opplæringsprogram i bruk av metoden.

Østensjø har også i 2010 presentert metoden og prosjektet på konferanser og som skoleringsstilbud for familievernnet. Tiltaket har mottatt 80 000 kroner fra tilskuddsordningen for voldsforebyggende tiltak i 2010.

Østensjø familiekontor har prioritert kompetanseformidling i 2010 om metoden "Tryggere barndom" ved deltakelse på EFTA-konferanse i Paris og deltakelse på kommunalt helgdagseminar, i tillegg til avholdt dagskurs og veiledning for flere familievernkontorer. I 2010 har det vært et særlig fokus på hvordan inkludere barn i behandlingen, i tillegg til arbeid med traumereaksjoner i kjølvannet av voldshendelser.

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet utga i juni 2010 et eget temahefte om familievold i familievernets skriftserie. Dette vil bidra til kompetansespredning innad i tjenesten. Temaheftet ble trykket opp i et utvidet opplag og spredt til helsestasjoner, legekontorer og andre samarbeidsinstanser.

26. Innsatsen for å beskytte og hjelpe barn som er utsatt for vold i nære relasjoner styrkes gjennom å videreføre prosjektet "Barn som lever med vold i familien". En hovedoppgave for prosjektet er veiledning, kompetanse- og metodeutvikling i barnevernet. I tillegg skal prosjektet bidra til å øke helsestasjonenes, skolenes og barnehagenes kunnskap om vold i nære relasjoner. Vold mot barn i nære relasjoner skal være et tema på 9 landsomfattende konferanser for kommunene/barnevernet i 2008.

Ansvarlig: BLD - Oppstart: 2007 - Gjennomføring: 2007 – 2009

Status

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet har i perioden 2004-2009 gitt støtte til prosjektet "Barn som lever med vold i familien" i regi av Alternativ til Vold og Senter for Krisepsykologi i Bergen. Fram til 2007 var kunnskapsformidling til familievernnet i fokus. I perioden 2007- 2009 var kompetanseheving, tiltaks- og metodeutvikling i barnevernet i fokus. Senter for Krisepsykologi har også utformet og prøvd ut et skoleopplegg, med bakgrunn i at

bl.a. skoler er viktige arenaer for å avdekke og melde fra om vold mot barn. Materiale fra prosjektet er lagt ut på Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementets hjemmesider;

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/Vold_i_nare_relasjoner.html?id=1022.

Vold mot barn har vært tema på to regionkonferanser for barnevernet høsten 2009. Prosjektet holdt i 2010 en større regional erfaringskonferanse som avslutning av prosjektet. Sluttrapport, samt en lærebok om eksisterende kunnskap på feltet, kommer våren 2011. Det ble i 2010 gitt midler til å utarbeide og utprøve en manual for gruppebasert traumeterapi for barn eksponert for vold i familien.

27. Det skal ferdigstilles veiledningsmateriale om oppfølging av barn på krisesenter basert på resultater fra et pilotprosjekt i Drammensregionen og erfaringer fra prosjektet "Barn som lever med vold i familien". Veiledningsmaterialet danner utgangspunkt for regionale opplæringstilbud for krisesentrene.

Ansvarlig: BLD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

Det ble våren 2009 arrangert en nasjonal konferanse i Drammen hvor resultatene av pilotprosjektet "Barn på krisesenter" ble presentert, i tillegg til bidrag fra fagpersoner om tema barn som lever med vold i familien. En elektronisk håndbok med forslag til minimumsstandard og samarbeidsmodell knyttet til oppfølging av barn på krisesentrene er gjort tilgjengelig gjennom Bufetats hjemmesider.

Videre distribuerte Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet i 2009 ulikt veiledningsmateriale til krisesentrene, barnevernet og familievernnet som:

- "Barna på krisesentrene – en samtaleguide" av Magne Raundalen og Jon-Håkon Schultz
- "Hjelp – pappa slår" av Magne Raundalen (barnebok)
- "Jeg sa jeg hadde et mareritt" - animasjonsfilm som gir eksempler om å samtale med barn krisesentrene.
- DVDen "Dype spor "

Materialet er utarbeidet i tilknytning til prosjektet "Barn som lever med vold i familien", jf. tiltak 26.

Bufdir. har gjort den elektroniske håndboka "Barn på krisesenter" tilgjengelig i papirformat, som sendes ut til alle krisesentre, familievernkontor, regionale fagteam i statlig barnvern, samt alle RVTS'ene.

28. Det er behov for å styrke kompetansen til lærere og førskolelærere og annet relevant personell når det gjelder å avdekke vold mot barn, gi støtte til barn som har vært utsatt, og kunnskap om hvilke instanser som kan bistå når det avdekkes tilfeller av vold jf. NKVTS nr. 2/2007 "Undervisning om vold ved universiteter og høyskoler". I samarbeid med allmennlærerutdanningene og førskolelærerutdanningene må det vurderes hvordan disse institusjonene kan styrke sin opplæring på dette området og bidra til å dekke et nærmere definert kompetansebehov. Kunnskapsdepartementet vil støtte konferansetilbud for å bidra til kompetanseutvikling av lærerutdannere på dette området. I tillegg er dette et kompetanseområde som vil bli vurdert styrket i

rammeplanene for lærerutdanningene i forbindelse med Kunnskapsdepartementets oppfølging av NOKUTs evaluering av førskolelærerutdanningen og det pågående arbeidet med allmennlærerutdanningene.

Ansvarlig: KD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 - 2010

Status

Fra høsten 2010 er allmennlærerutdanningen erstattet av to nye grunnskolelærerutdanninger. I forskrift er det fastsatt overordnede krav til kandidatenes læringsutbytte ved avsluttet grunnutdanning. Bl.a. er vektlagt i forskriften kunnskap om barn i vanskelige situasjoner og om barns rettigheter, likeledes evne til å identifisere spesielle behov hos elevene, iverksette nødvendige tiltak og å samarbeide med foresatte og faglige instanser.

Det skal utarbeides ny forskrift for førskolelærerutdanning. Krav til førskolelæreres kompetanse når det gjelder å avdekke vold mot barn og gi støtte til utsatte barn, samt kunnskap om relevante faglige instanser, vil bli vurdert i forbindelse med dette arbeidet. Andre relevante profesjonsutdanninger vil bli behandlet i en stortingsmelding som fremmes våren 2011. I oppfølgingen av denne vil det være aktuelt å vurdere det aktuelle kompetanseområdet i forbindelse med arbeidet med nytt planverk for berørte helse- og sosialfagutdanninger.

29. Overgrepsmottakene ved legevaktene skal styrkes. Det skal også gjennomføres en evaluering av overgrepsmottakene som grunnlag for videre utvikling av tjenestene, både med hensyn til kapasitet og kompetanse.

Ansvarlig: HOD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008- 2011

Status

Det er etablert døgnåpne overgrepsmottak i alle fylker. Sogn og Fjordane har lokalisering under endring og arbeider med å opprette to overgrepsmottak i fylket lokalisert til Sogndal og Leikanger legevakt (Indre Sogn) og til den nystartede interkommunale legevakten i Sundfjord og Ytre Sogn (Førde).

Oppfølgingen av de etablerte mottakene skjer gjennom kompetanseheving. Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin gjennomfører grunnkurs og enkelte spesialkurs for ansatte i overgrepsmottak på oppdrag fra Helsedirektoratet. Senteret har utarbeidet informasjonsmateriell på engelsk og norsk, og materialet skal oversettes til flere språk.

30. NKVTS har fått i oppdrag å kartlegge kompetansebehovet og tilgjengeligheten ved kritesentrene og fremme forslag om tilpassede opplæringstiltak for kritesentremedarbeidere. Med bakgrunn i dette arbeidet skal det gjennomføres kompetansehevingsprogram for kritesentrene. En vil blant annet se på behovene til voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn og voldsutsatte kvinner med nedsatt funksjonsevne.

Ansvarlig: BLD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2011

Status

I forbindelse med utredning av lovfesting av kritesentertilbudet utarbeidet NKVTS en rapport om kritesentrenes kompetanse og tilgjengelighet (NKVTS 2008 Rapport 2). Rapporten

inneholder blant annet en oversikt over på hvilke områder det er behov for å styrke og spisse kompetansen til daglige ledere og ansatte ved krisesentrene. Rapporten kan lastes ned fra denne adressen;

<http://www.nkvts.no/bibliotek/Publikasjoner/Info/InfoKunnskapKvalitetKapasitet.Htm>

RVTS Øst har hatt oppdrag å utvikle og implementere et nasjonalt kompetansehevingsprogram for krisesentermedarbeidere. Målet med kompetansehevingsprogrammet har vært å styrke spisskompetansen til krisesenteransatte, blant annet på tema som vold og sikkerhet, traumeforståelse, krisehåndtering, barn og andre sårbare grupper. Relevante aktører, blant annet flere krisesentre, krisesenterorganisasjonene, Alternativ til Vold og NKVTS har bidratt til utarbeidelsen av kompetansehevingsprogrammet.

Utdanningen, som startet opp våren 2009, har gått over 2 år. 64 personer har deltatt i programmet i 2010. RVTS Øst har inngått et samarbeid med Buskerud Høgskole og kompetansehevingsprogrammet vil være poenggivende. 6 av 12 undervisningsdager foregår på nasjonalt nivå. Alle RVTS'ene har ansvar for å gjennomføre fordypnings-/oppfølgingsdager i sine regioner.

Fra 2011 overtar Barne- ungdoms- og familiedirektoratet oppfølgingsansvaret for RVTS'enes kompetansehevingstiltak for de ansatte i krisesentertilbudet, som fra 1. januar 2010 er et kommunalt ansvar.

31. RVTS'ene skal utvikle rutiner for hvordan krisesentrene skal forholde seg til voldsutsatte kvinner med alvorlig rusproblematikk eller omfattende psykiske problemer. Det skal videre utvikles rutiner for bedret samhandling og samarbeid mellom relevante aktører slik at voldsutsatte kvinner med slik problematikk gis et alternativt tilbud der det er aktuelt.

Ansvarlig: BLD og HOD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 - 2011

Status

RVTS Sør har fått i oppdrag å utvikle rutinebeskrivelser som beskrevet i tiltaket. Rapport fra prosjektet er under ferdigstilling.

32. Det skal gjennomføres regionale samlinger for familievoldskoordinatorer i politidistriktene. Målsettingen er å legge til rette for erfaringsutveksling med henblikk på fag, rutiner og tverretattlig samarbeid. Det skal særlig legges vekt på å synliggjøre resultatene i de politidistriktene der man har oppnådd gode resultater.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

De regionale samlingene er gjennomført. Det har vært fem samlinger der alle landets politidistrikt har vært representert. Det vil bli avholdt felles samling for politiets familievolds- og forebyggende koordinatører i januar 2011.

33. Det skal utarbeides en veileder om arbeidet med vold i nære relasjoner til bruk for politidistriktene.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Veilederen "Politiets arbeid med vold i nære relasjoner" er utarbeidet og i bruk i alle landets politidistrikter (<https://www.politi.no/>). Det er i tillegg utarbeidet en utdanningspakke med utgangspunkt i veilederen. Utdanningspakken er en hjelp for koordinatorene i deres undervisning av mannskaper i politidistriktene.

Tiltaket sees i sammenheng med tiltak 2 i handlingsplanen mot tvangsekteskap (2008-2011)

E. Forskning og utviklingsarbeid skal iverksettes og videreføres

34. Når kvinner utsettes for drap er gjerningspersonen nåværende eller tidligere partner i nær halvparten av tilfellene. Det skal gjennomføres en kartlegging av drapssaker der gjerningspersonen er offerets nåværende eller tidligere partner. Målsettingen er å identifisere risikofaktorer og utvikle forebyggende tiltak

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD, KD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

Det er inngått en avtale mellom Politidirektoratet og Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri for helseregion Sør-Øst om gjennomføring av oppdraget som gjennomføres på følgende måte;

Den planlagte kartleggingen av samtlige saker med partnerdrap i perioden 1980-2008, med særlig fokus på risikofaktorer og rettslig utfall, lar seg ikke gjennomføre fordi personvernombudet ved Ullevål sykehus og den regionale komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) har avslått søknad om tilgang til data uten samtykke fra gjerningspersonene.

Det skal gjennomføres en kvalitativ analyse av et utvalg drapssaker (8 – 12 saker) der gjerningspersonen er offerets nåværende eller tidligere partner. Det vil her være fokus å identifisere risikofaktorer, mulige forvarsel og forklaringsvariable, samt kartlegge og systematisere offerets og gjerningspersonens kontakt med hjelpe og behandlingsapparatet. Prosjektansvarlig er psykologspesialist og tidligere medlem av kvinnevoldsutvalget Solveig Karin Bø Vatnar. Tilgang til taushetsbelagte opplysninger for bruk i forskningsprosjektet om partnerdrap er gitt av Riksadvokaten, og Rådet for taushetsplikt og forskning. Tilgang er også gitt fra den regionale komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) under forutsetning om samtykke fra domfelte. Denne forutsetningen er påklaget, men REK fastholder sitt standpunkt om at partnerdrapssaker med levende gjerningspersoner kun kan inkluderes i studien dersom domfelte samtykker i deltakelse. Det er videre sendt klage til NEM, der det gjøres rede for metodiske, juridiske og forskningsetiske konsekvenser av anvisningene fra REK. Prosjektet avventer nå videre behandling av klagen.

35. Å leve på sperret adresse står på mange måter i kontrast til myndighetenes tilrettelegging av samfunnsordninger som innlemmer borgerne i et fellesskap. Barn rammes i særlig grad av et liv der alle vanlige omstendigheter må holdes hemmelig. Det skal iverksettes nødvendig kunnskapsinnhenting på dette området som grunnlag for å videreutvikle tiltak.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2011

Status

Sees i sammenheng med tiltak 11.

36. NKVTS vil få i oppdrag å gjennomføre følgende utvikling og forskningsoppdrag i handlingsplanperioden:

- a. På bakgrunn av eksisterende forskning og rapporter innhente kunnskap om vold og overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne og deres hjelpebehov, samt utarbeide forslag til tiltak for å styrke hjelpetilbudet til denne gruppen.**
- b. Iverksette en undersøkelse om vold og overgrep mot menn i nære relasjoner og deres hjelpebehov. Resultatene av undersøkelsen skal danne grunnlag for videre metode- og tiltaksutvikling.**
- c. Iverksette en undersøkelse om årsakene til endringer i brukersammensetningen ved krisesentrene knyttet til ulike brukergruppers behov for informasjon, hjelp og oppfølging.**
- d. Kartlegge ulike grupper barn og unge på krisesentre i forhold til situasjon og utfordringer, samt behov for informasjon, hjelp og oppfølging jf. pkt. c.**

Ansvarlig: JD, AID, BLD, AID, HOD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2011

Status for tiltak 36 a:

NKVTS har fått i oppdrag å innhente kunnskap om vold og overgrep blant kvinner med nedsatt funksjonsevne og deres hjelpebehov, samt å foreslå tiltak som kan styrke hjelpetilbudet til denne gruppen voldsutsatte. Dette arbeidet hadde oppstart høsten 2008 og en kunnskapsoversikt ble presentert på forkostseminar i regi av Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet i desember 2010.

Studien konkluderer med at omfanget av overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne er like stort eller muligens noe større enn tilsvarende for kvinner generelt, og peker på enkelte særtrekk ved overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne: Kvinner med nedsatt funksjonsevne synes å være mer utsatt for visse typer overgrep enn andre kvinner, særlig overgrep i pleie- og omsorgssituasjoner. Overgrepene ser ut til å foregå over et lengre tidsrom, og kvinner med enkelte typer funksjonsnedsettelse, så som hørsels- og synsnedsettelse, er mer utsatt for overgrep enn kvinner med andre typer funksjonsnedsettelse.

NKVTS kommer i rapporten også med anbefalinger til det videre arbeid når det gjelder kunnskapsgrunnlag og hjelpetiltak, og understreker blant annet at det er behov for mer spesifikk kunnskap som kan få frem det som særpreger overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne. NKVTS framholder at fokus ikke bare bør rettes mot overgrep i nære relasjoner, men også mot overgrep på andre arenaer, og spesielt i pleie- og omsorgssektoren, samtidig som en bør ha et sterkere fokus på overgrepens tidsperspektiv og den akkumulerte effekten av gjentatte og langvarige overgrep. NKVTS anbefaler også blant annet en nærmere kartlegging av hjelpebehovene og de eksisterende hjelpetilbudene i kommunene, samt en evaluering av hvordan disse tilbudene fungerer spesielt for kvinner med nedsatt funksjonsevne etter innføringen av Lov om kommunale krisesentertilbud.

Rapporten ”Overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne – en kunnskapsoversikt” av Vigdis Mathisen Olsvik kan lastes ned her:

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Rapporter/2010/Overgrep_mot_kvinner_med_nedsatt_funksjonsevne.pdf

Status for tiltak 36 b:

Arbeidet startet opp høsten 2008 og en rapport forelå i desember 2009. Rapporten er delt i 2 hoveddeler. Den første delen består av en gjennomgang av kunnskapsstatus med følgende fokus:

1. Teoretiske og metodiske utfordringer
2. Omfang, konsekvenser og hjelpebehov

Den andre delen består av en pilotundersøkelse med hovedvekt på følgende problemstillinger:

1. Hvordan registrer og identifiserer ulike hjelpeinstanser saker som omhandler vold mot menn i nære relasjoner?
2. Hvordan rammes menn av vold i nærere relasjoner?
3. Hva slags typer av hjelpebehov kommuniserer menn som tar kontakt med ulike hjelpeinstanser at de har.

Rapporten (Vold mot menn i nære relasjoner - Kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt, Hanne Sogn og Ole Kristian Hjemdal) kan lastes ned her:

<http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Voldmotmenninारेrelasjoner.pdf>

Status for tiltak 36 c:

Det har de senere årene skjedd endringer i sammensetningen av krisesentrenes brukergrupper. Blant annet har andelen kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn økt og utgjør nå mer enn halvparten av brukerne ved krisesentrenes botilbud. Når det gjelder krisesentrenes dagtilbud er andelen etnisk norske brukere størst (62 prosent i 2006). NKVTS har fått i oppdrag og iverksette en undersøkelse om årsakene til endringer i brukersammensetningen ved krisesentrene knyttet til ulike brukergruppers behov for informasjon, hjelp og oppfølging. NKVTS vil gjennom undersøkelsen rette fokus mot de endringene som har funnet sted i brukersammensetningen, hvilke faktorer som kan være årsaken til endringene og hvilke konsekvenser endringene bør få for krisesentrenes drift og for hjelpeapparatet ellers. Rapporten "Et hjem for oss et hjem for deg" - En studie om endringer i brukersammensetningen og bruk av krisesentrene ble ferdigstilt i januar 2010 og kan hentes på denne adressen

http://www.nkvts.no/biblioteket/Sider/Info_Ethjemforossethjemfordeg.aspx

Som del av dette tiltaket gjennomførte NKVTS vinteren 2008/2009 en undersøkelse om menn som ansatte og brukere ved krisesentrene. Rapporten inneholder en presentasjon og diskusjon rundt ulike momenter et utvalg krisesenterbrukere og -ansatte mener står sentralt når det gjelder menn som brukere og som ansatte ved krisesentrene. Rapporten kan lastes ned her: [h ://nkweb0Losl.basefarm.net/biblioteket/Publikasjoner/Menn_aakrisesentre.pdf](http://nkweb0Losl.basefarm.net/biblioteket/Publikasjoner/Menn_aakrisesentre.pdf)

Status 36 d

NKVTS har på oppdrag fra Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet kartlagt situasjonen og utfordringer til ulike grupper barn på krisesentrene. Utredningen er foretatt av Fil. Dr., forsker II Carolina Øverlien og Spesialpedagog, forsker III Marit Jacobsen. Det foreligger rapport fra studien som kan lastes ned fra hjemmesidene til Nasjonalt

kunnskapscenter om vold og traumatisk stress - www.nkvts.no. Studien retter fokus mot barns egne opplevelser av tiden på krisesenteret og barneintervjuene utgjør en sentral del av studien. Barnas stemmer nyanserer og utvider forståelsen vi har av deres situasjon på krisesenter. Resultat frå rapporten vil bli brukt i vidare arbeid med å styrke tilbudet til barn på krisesenter.

37. RVTS´enes forankring skal evalueres etter tre års drift. Evalueringen skal danne grunnlag for sentrenes fremtidige forankring og virksomhet, herunder arbeidet med å styrke kompetansen om arbeidet med vold i nære relasjoner i regionene.

Ansvarlig: HOD, AID, BLD, JD - Oppstart: 2008/2009 - Gjennomføring: 2010

Status

Evalueringen av forankringen av de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging er ferdigstilt. Helsedirektoratet vurderer nå hvordan rapporten skal følges opp.

38. Politiets arbeid med vold i nære relasjoner skal evalueres. Evalueringen skal danne grunnlag for videre metode og tiltaksutvikling. For å sikre en bredest mulig tilnærming skal evalueringen omfatte en analyse av brukernes tilfredshet med politiets håndtering av deres sak.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

Politidirektoratet og riksadvokaten har i løpet av våren 2010 vært i dialog om mandat og avgrensning av evalueringen. Forslag er forelagt Justisdepartementet, og Politihøgskolen er i gang med å utarbeide nærmere utkast til evalueringen.

39. Praktiseringen av Utlendingslovens § 9 annet ledd vedtatt i februar 2006 skal evalueres. Bestemmelsen har følgende ordlyd: ”Arbeidstillatelse og oppholdstillatelse for familieetablering kan nektes dersom det er sannsynlig at søkeren eller dennes særkullsbarn vil bli mishandlet eller grovt utnyttet. Tilsvarende gjelder særkullsbarn som søker familiegjening med forelder som har fått arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse for familieetablering”.

Ansvarlig: AID - Oppstart: 2010 - Gjennomføring: 2010-2011

Status

Utlendingslovens § 9 annet ledd vedtatt i februar 2006 er nå erstattet av § 40 femte ledd i ny utlendingslov, som trådte i kraft 01.01.2010. bestemmelsen har følgende ordlyd: ”En søker som ikke har felles barn med referansepersonen og ikke har levd i et etablert samliv med referansepersonen i utlandet eller i Norge, kan nektes oppholdstillatelse dersom det er mest sannsynlig at søkeren eller dennes særkullsbarn vil bli mishandlet eller grovt utnyttet. Tilsvarende gjelder særkullsbarn som søker familiegjening med en forelder som har fått oppholdstillatelse uten at forelderens har felles barn med referansepersonen eller har levd i et etablert samliv med referansepersonen i utlandet eller i Norge. Kongen kan gi nærmere regler om bestemmelsens anvendelse i forskrift”.

Bestemmelsen vil ikke være fullt ut effektiv *før* man har iverksatt en ordning med vandelskontroll av referanseperson i familieetablerings- og visumsaker. Bestemmelser om

vandelskontroll er gitt i lovens §§ 85 og 86 med utfyllende bestemmelser i ny utlendingsforskrift §§ 17-8 og 17-9. Evalueringen bør ikke settes i gang før bestemmelsene har vært i kraft en stund. Oppstarten av evalueringen utsettes derfor til 2011.

40. Det skal gjennomføres omfangsundersøkelser, første gang i 2009, om forekomsten av vold mot barn og voksne i nære relasjoner.

Ansvarlig: JD, AID, BLD, HOD, KD - Oppstart: 2009 - Gjennomføring: 2009

Status

NKVTS har fått i oppdrag å gjennomføre en omfangsundersøkelse om vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep. Arbeidet er igangsatt og datainnsamlingen finner sted høsten 2011.

F. Vold i nære relasjoner skal gjøres mer synlig

41. Det iverksettes landsdekkende holdningsskapende tiltak rettet mot allmennheten for å synliggjøre og forebygge vold mot barn. Tiltaket er ledd i oppfølgingen av FNs rapport om vold mot barn fra 2006 og relatert til blant annet prosjektet "Barn som lever med vold i familien". Tiltaket gjennomføres i samarbeid mellom organisasjoner og fagmiljøer

Ansvarlig: BLD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

"Forum for barnekonvensjonen" gjennomførte i 2008 med midler fra Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet en landsdekkende kampanje om vold mot barn. Kampanjen tok form av teaterforestillingen "Sinna Mann" ved Egal Teater, og en opplysnings- og informasjonskampanje for å bidra til å øke kunnskapen og endre holdningen om vold mot barn. Det var bredt lokalt engasjement i samarbeid med organisasjonenes lokale samarbeidspartnere.

En animasjonsfilm lagte av Trollfilm A/S basert på Sinna Mann ble ferdigstilt i 2009 med midler fra bl.a. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Filmen ble trykket opp i 2010 med tanke på distribusjon fra Norsk Filminstitutt. Filmen foreligger med undertekster på engelsk, fransk, tysk, spansk og russisk.

Det er blitt oversatt materiell fra FNs rapport om vold mot barn. Både en kortversjon av "Pinheiro-rapporten" (publisert oktober 2006) og pedagogisk materiell for ungdomsledere og ungdom er oversatt og har 12-18 åringer som målgruppe. Unicef-Norge fikk i 2008 midler fra Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet til å utgi og distribuere materialet til skoler og kommuner.

42. Som et ledd i å synliggjøre vold i nære relasjoner skal det gjennomføres en voldsmåling etter mønster av Justisdepartementets målinger i 2003 og 2005.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Voldsmålingen ble gjennomført i uke 38/39 i 2008. Rapport fra målingen kan lastes ned fra denne siden;

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2008/justisdepartementet-s-voldsmaling-2008.html?id=538945

43. Det skal utvikles og gjennomføres et informasjonsarbeid rettet mot allmennheten for å øke kunnskapen og oppmerksomheten om vold i nære relasjoner. Dette skal gjøres i samarbeid med frivillige organisasjoner, næringsliv og eventuelle andre aktører.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

I april 2008 ble det gjennomført et dagsseminar der berørte organisasjoner, departementer og direktorater var invitert for å diskutere mulig strategier. Flere av de forslag som ble fremmet på seminaret vil bli fulgt opp – herunder utvikling av en kommunal ”verktøykasse”.

Det er også gitt støtte til lokale/regionale seminarer/konferanser samt en kampanje rettet mot ungdom (Tonna Brix) for å synliggjøre vold i nære relasjoner.

G. Vold i nære relasjoner skal forebygges gjennom holdningsendringer

44. Det skal utvikles et prøveprosjekt for videregående skole, med særlig fokus på familierelasjoner, kommunikasjon og konflikthåndtering. Prosjektet skal utvikles som et samarbeid mellom familievern og skole, og skal tilbys videregående skoler i enkelte regioner gjennom utvalgte familievernkontor. Skolehelsetjenesten og rådgivningstjenesten vil kunne være nyttige samarbeidspartnere i gjennomføringen av dette prosjektet.

Ansvarlig: BLD, HOD, KD, AID - Oppstart: 2009 - Gjennomføring: 2009 – 2011

Status

Barne- ungdoms og familiedirektoratet har et hovedansvar for gjennomføringen av dette tiltaket. I juli 2010 ble det etablert tre arbeidsgrupper rundt tre videregående skoler for å utvikle et undervisningsopplegg i kommunikasjon og konflikthåndtering med særlig vekt på parforhold og familierelasjoner. Gruppene har bestått av representanter fra faglærere, skolehelsetjeneste og familievern, med forankring i Lister videregående skole i Vest-Agder, Olav Duun videregående skole i Namsos og Sandaker videregående skole i Oslo. I alt fem skoleklasser ved videregående skoler har høsten 2010 deltatt i utprøvingen av undervisningsoppleggene.

Prosjektleder og veileder fra Bufdir har ledet arbeidet sentralt. I tillegg har skolegruppene hatt hjelp av tre veiledere med særlig kompetanse innenfor fagområdet. Det er gjennomført ett møte i referansegruppe, som består av representanter fra Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet og Bufdir.

Under forutsetning av tilstrekkelige ressurser, planlegges arbeidet i 2011 nedfelt som et enhetlig undervisningsopplegg, presentert på et nettsted. Videre er det lagt planer for utvikling av to korte animasjonsfilmer. Det planlegges å utvide implementeringen av det ferdige opplegget til ti nye videregående skoler.

45. Det forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner rettet mot nyankomne innvandrere skal styrkes. Det skal utarbeides et opplæringsopplegg om temaet vold i nære relasjoner knyttet til i samfunnskunnskapsdelen i norskopplæringen. Målgruppen er alle som har fått oppholds- eller arbeidstillatelse i Norge som danner grunnlag for varig opphold. Gjennom utvikling av en egen veileder til lærere i norskopplæringen skal det legges til rette for kunnskapsbasert dialog om tema likestilling og kvinner og barns rettigheter. Tiltaket skal ses i sammenheng med tiltak 15 i denne planen, tiltak 11 i handlingsplan mot tvangsekteskap og tilsvarende tiltak i handlingsplan mot kjønnslemlestelse.

Ansvarlig: AID - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2009

Status

Oppfølging av tiltaket er delegert til Vox (etat under Kunnskapsdepartementet). I oppdraget fremgår det at tiltaket må ses i sammenheng med tiltak 11 i Handlingsplan mot tvangsekteskap og tiltak 18 i Handlingsplan mot kjønnslemlestelse. Vox anser at alle disse temaene hører naturlig hjemme innenfor flere av de sju obligatoriske emnene i læreplanen for 50 timers samfunnskunnskap, for eksempel: Emne 1: Innvandrer i Norge, Emne 3: Helse Emne 6: Barn og familie. Emnene i samfunnskunnskap skal senere tas opp i norskopplæringen der det er naturlig. Vox ønsker å bruke tiltak 45 som en pedagogisk port for det som utarbeides i henhold til tiltakene i de to andre handlingsplanene.

Nærmere informasjon om undervisningsopplegget finnes på denne adressen;
<http://www.vox.no/templates/product.aspx?id=3582&epslanguage=NO>

46. Tema likestilling samt kvinner og barns rettigheter skal styrkes i kulturorienteringsprogrammet for overføringsflyktninger som skal til Norge.

Ansvarlig: AID - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008

Status

Tiltaket er delegert til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Økt fokus på kvinners og barns rettigheter er tatt inn som eget krav til utvikling av kulturorienteringsprogrammet i ny kontrakt med eksternt leverandør (International Organisation for Migration – IOM).

Første ledd i økt fokus på kvinners og barns rettigheter har vært et seminar med tvangsekteskap og kvinnelig kjønnslemlestelse som tema. Seminaret ble gjennomført av IOM, som utfører kulturorienteringsprogrammet for overføringsflyktninger på oppdrag fra IMDi. Fokus var på styrking av de tokulturelle lærernes kompetanse på feltet, og hvordan disse temaene best kan inkluderes i undervisningen.

Det har også vært gjennomført et møte mellom IOM og VOX (som er involvert i tiltak 45 i denne planen). Tema for møtet var utveksling av erfaringer og synspunkter på hvordan vold i nære relasjoner på en best mulig måte kan inkluderes i undervisningen.

Blant annet på grunnlag av disse tiltakene, jobber IOM med å utvikle retningslinjer for de tokulturelle lærerne, i tillegg til at håndboken som deles ut til flyktningene som deltar på kulturorienteringskurs er oppdatert. Temaene kvinners og barns rettigheter, vold i nære relasjoner, tvangsekteskap og kvinnelig kjønnslemlestelse er viet større plass. Dette følges også opp i den praktiske undervisningen til IOM.

47. Det forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner rettet mot nyankomne asylsøkere skal styrkes i mottakssystemet gjennom utvikling av informasjonsmateriell, foreldreveiledning og kompetanseheving av mottaksansatte.

Ansvarlig: JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2011

Status

Høsten 2009 fikk mottaksansatte ved alle asylmottak i samtlige regioner tilbud om opplæring i temaet vold i nære relasjoner. Formålet med opplæringen var å sikre ansatte i mottak tilstrekkelig kunnskap som setter dem bedre i stand til å avdekke slik vold, samt gi utsatte personer adekvat oppfølging. Videre gir en slik opplæring de mottaksansatte kunnskap som gjør dem trygge i sitt informasjonsarbeid. I tillegg til å forebygge, avdekke og følge opp eventuelle overgrep og ofre, skal mottaket også gi informasjon om dette temaet til beboerne gjennom det ordinære obligatoriske informasjonsprogrammet. UDIs regionkontor, i samarbeid med de respektive Regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), har hatt ansvaret for å arrangere og gjennomføre opplæringsseminarene.

Tvangsekteskap, i likhet med kjønnslemlestelse, er praksiser som regnes som vold i nære relasjoner, og UDI er i tråd med Regjeringens arbeid opptatt av å opprettholde fokus også på disse temaene innenfor rammene av arbeidet. Høsten 2009 sendte UDI diverse informasjonsmateriell til samtlige mottak. Dette besto av et undervisnings- og et veiledningshefte med tittelen ”Vold i nære relasjoner, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap”, utarbeidet av VOX. Undervisningsopplegget er opprinnelig tenkt brukt overfor innvandrere som deltar i norskopplæring med samfunnskunnskap, men egner seg også godt til beboere i mottak. Lærerveiledningen foreligger kun på norsk, men undervisningsheftet er oversatt til 15 språk. Gjennom dette opplegget har informasjonsmedarbeiderne ved mottakene fått et nyttig hjelpemiddel i informasjonsarbeidet. Videre har UDI samarbeidet med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, som har initiert og finansiert produksjonen av to filmer om henholdsvis kjønnslemlestelse og tvangsekteskap hvor også beboere i mottak utgjør målgruppen. Filmene vil bli sendt ut til mottakene i løpet av høsten 2010. Filmer har vist seg å være hensiktsmessige verktøy i mottakenes informasjonsarbeid, særlig knyttet til tabuiserte og sensitive temaer.

UDI har over flere år vært opptatt av å styrke forelderrollen til beboere i mottak. Det dialogbaserte foreldrekurset ”Foreldre i Norge – et dialogbasert foreldrekurs” har fokus på dette. Temaer som er lagt inn i kurset er valgt ut etter innspill fra mottaksansatte og asylsøkerforeldre for å gjøre kurset så relevant og målrettet som mulig. Det ble i løpet av 2009 gjennomført opplæring i temaene i kursopplegget for alle mottaksansatte. Senter for krisepsykologi stod for opplæringen. Intensjonen er at ansatte i mottakene selv skal settes i stand til å gjennomføre kurs med foreldre ved eget mottak. Foreldrekurset er ment som en støtte til foreldre i en vanskelig livssituasjon slik at de på best mulig måte kan bidra til at barna deres mestrer livene sine best mulig i den tiden de oppholder seg i mottak. Kurset består av sju moduler, hvorav to omhandler henholdsvis ”Partnervold” og ”Om å slå barn”. I mars 2010 ble det videre gjennomført regionvise erfaringsseminarer hvor mottaksansatte fikk anledning til å dele erfaringer fra gjennomføring av kurset. Tilbakemeldinger fra mottaksansatte er udelt positive.

48. Det forebyggende arbeidet i kommunene skal styrkes gjennom tilbud om foreldreveiledning i familier med minoritetsbakgrunn. Gjennom "Program for foreldreveiledning" skal det gjennomføres opplæring av veiledere om temaet vold og overgrep, slik at temaet blir en del av den veiledning som skal gis til foreldre. Opplæringen og utviklingen av undervisningsmateriale skal skje som et samarbeid mellom foreldreveiledningsprogrammet, prosjektet "Barn som lever med vold i familien" og andre aktuelle fagmiljøer.

Ansvarlig: BLD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008-2010

Status

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet fått i oppdrag å sørge for økt kompetanse om vold i nære relasjoner i sitt opplegg for opplæring av veiledere og trenere innenfor program for foreldreveiledning.

Sertifiserte veiledere i minoritetsvarianten av Program for foreldreveiledning har fått todagens tilleggsopplæring i tema vold og overgrep mot barn. Siden høsten 2008 er det gjennomført i alt 13 slike opplæringer for veiledere i Oslo, Drammen, Skedsmo/Rælingen, Larvik, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Ålesund/Kristiansund, Trondheim, Tromsø og Haugesund. To av disse opplæringene ble gjennomført våren 2010. Alle sertifiserte veiledere i minoritetsprogrammet har dermed fått tilbud om tilleggsopplæring.

Parallelt er det arbeidet med å innarbeide temaet i det ordinære opplæringsprogrammet i minoritetsvarianten av Program for foreldreveiledning, slik at veiledere som sertifiseres fra og med 2010 også har dette temaet inkludert i opplæringen sin. I løpet av første halvår 2010 er det gjennomført to slike opplæringer for veiledere i Oslo og Hamar. Videre er det igangsatt veilederopplæring i Follo der temaene kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og bruk av vold i barneoppdragelsen er integrert i opplæringen. I februar 2011 vil det bli igangsatt veilederopplæring i Bærum.

Det er gjennom Strategiplan mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009) gitt ut foreldremateriell rettet mot førstegangsforeldre om konsekvenser av voldsbruk og alternative handlingsstrategier. Folderen "Når jeg blir så sint at jeg nesten sprekker –" / "Når eg vert så sint at eg nesten sprekk-", ble ferdig i november 2007 - og publisert i trykt og elektronisk form. Folderen er distribuert til alle landets kommuner ved pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT), barneverntjenesten skolehelsetjenesten og helsestasjonene. Folderen er oversatt til russisk, tyrkisk, urdu og arabisk.

49. Studier viser at vanskeligheter i det sosiale samspillet læres inn tidlig og kan påvises allerede i tidlige barneår. Å stanse eller bryte negative samhandlingsmønstre kan forebygge aggressiv og voldelig atferd blant barn og unge. Det skal utvikles en strategi for å forebygge aggressiv atferd blant annet gjennom å tilby veldokumenterte metoder rettet mot barn og unge. Målet er å lære barn og unge andre måter å løse konflikter på enn ved bruk av vold.

Ansvarlig: BLD, HOD, JD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008-2011

Status

Atferdssenteret ved Universitetet i Oslo har som hovedoppgave å styrke kunnskapen og høyne kompetansen i arbeidet med atferdsproblemer (som voldelig og aggressiv atferd, kriminalitet og rusavhengighet) blant barn og unge. I dette inngår å prøve ut og implementere veldokumenterte metoder for å forebygge og mestre atferdsproblemer som:

- PALS (Positiv atferd, støttende læringsmiljøer og samhandling) er en skoleomfattende modell for å styrke barns skolefaglige og sosiale kompetanse, forebygge og mestre atferdsproblemer i skolen og en tiltaksmodell for opplæring, veiledning og støtte til elever, ansatte og foresatte.
- PMTO (Parent Management Training – Oregon) retter seg mot familier med barn mellom 3 og 12 år med alvorlige atferdsproblemer, der samhandlingsmønster mellom foreldre og barn kjennetegnes av gjensidig negativitet som har vedvart minimum et halvt år.
- TIBIR er et program for forebygging og behandling av atferdsvansker hos barn tilpasset det kommunale tjenestenivået. Programmet bygger bl.a. på erfaringer fra implementeringen av PMTO og PALS. Målgruppen for TIBIR er barn i alderen 3-12 år og deres foreldre der barna allerede har utviklet eller står i fare for å utvikle atferdsvansker.

Atferdssenteret finansieres av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helsedirektoratet/Helse- og omsorgsdepartementet og Utdanningsdirektoratet/Kunnskapsdepartementet.

For nærmere omtale: www.atferdssenteret.no

ART (Aggression Replacement Training) er et strukturert pedagogisk program som gjennomføres i små grupper, og hvor målet er forebygging, reduksjon og erstatning av aggressiv atferd (særlig hos unge i alderen 12 - 20 år). Programmet består av tre komponenter: Sosial ferdighetstrening, moralsk resonnering og sinnekontrolltrening. Programmet er grundig evaluert utenfor Norge, og kan vise til gode resultater. I Norge drives ART-trening i barnehager, skoler, barneverninstitusjoner, enkelte fengsler, ungdomstiltak rettet mot kriminelle unge, og innen psykisk helsevern for barn og unge. I Norge er det framfor alt Rogaland Høgskole som siden 2002 har drevet fagutvikling, forskning, kurs og veiledning samt videreutdanning i ART.

Fra 2011 overtar Barne- ungdoms og familiedirektoratet vurderingen av ARTs plass og rolle i tiltaksapparatet og vurderinger knyttet til bevilgning til ART ved Diakonhjemmets Høgskole Rogaland. Barne- ungdoms og familiedirektoratet har fra 2011 videre fått ansvar for å følge opp tiltak 49.

50. Det skal tilrettelegges for informasjon til soldater i førstegangstjeneste med sikte på bevisstgjøring i forhold til vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: FD - Oppstart: 2008 - Gjennomføring: 2008 – 2011

Status

Forsvaret er helt avhengig av at menneskelige relasjoner er velfungerende. Fraværet av vold, og styrking av kameratskap innad i avdelingene er et kontinuerlig tema i Forsvaret. Det blir omhandlet både i den teoretiske og den praktisk rettede undervisningen.

Innen fagområdet "Etikk og militærmakt" gis det i Forsvaret grunnleggende soldatutdanning om ulike sider ved vold, deriblant vold i nære relasjoner. Undervisningen omfatter blant annet tema som seksualisert vold. Sammen med andre militærfag, kan soldatene som fullfører eksamen innen disse temaene få 20 studiepoeng.

Forsvarssektorens handlingsplan for holdninger, etikk og ledelse (HEL) er revidert (2009-2012), og det er økt fokus på oppfølging av planen i Forsvaret. Målet er at Forsvarets personell skal få økt bevissthet om holdninger og etikk for å styrke forsvarssektoren som en verdibasert og lærende organisasjon. Det er også utviklet et eget e-læringsprogram for bruk i hele forsvarssektoren, og som del av oppfølging av arbeidet med HEL. Fokus på holdninger etikk og ledelse i Forsvaret er avgjørende for at Forsvarets befal som underviser soldater inne til førstegangstjeneste skal bidra til å styrke den etisk bevissthet blant soldatene, deriblant viktigheten av fraværet av vold.

I løpet av inneværende år skal det etableres et uavhengig etisk råd for forsvarssektoren som skal bidra til etisk forvaltning av menneskelige og materielle verdier, samt styrke forsvarssektorens evne til å håndtere etiske utfordringer. Dette tiltaket skal bidra til ytterligere etisk bevissthet i organisasjonen. FNs sikkerhetsrådsresolusjon nr 1325 om kvinner, fred og sikkerhet er også relevante for temaet vold i nære relasjoner. Soldater på alle nivåer i Forsvarets skolesystem skal få undervisning om resolusjonen, også som forberedelse til utenlandsoperasjoner. Vold mot kvinner og barn, som en utfordring for personell som deltar i utenlandsoperasjoner, er del av de temaene som resolusjonen omhandler. Målet er at Forsvarets personell skal bli mer bevisst viktigheten av fravær av vold, både i de nære relasjonene, men også i samfunnet for øvrig.

Forsvarsgrenene, og avdelingene i Forsvaret gjennomfører også egne opplegg for å øke den etiske bevisstheten blant soldatene. Forsvaret skal være en god arbeidsplass for både kvinner og menn. Mobbing og uønsket seksuell oppmerksomhet skal motarbeides. Ulike typer opplegg for å bidra til et godt og trygt arbeidsmiljø for personellet generelt, og ungdommene som avtjener førstegangstjenesten spesielt, bli gjennomført. Oppleggene kan variere, og temaet vold i nære relasjoner kan være mer eller mindre eksplisitt inkludert. Fokuset på disse utfordringene har økt i de siste årene, og et spekter av tiltak er iverksatt.

Annen aktivitet utover handlingsplanen

Forskningsprosjekt om samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner

Det skal gjennomføres et forskningsprosjekt om samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner. Oppstart 2011.

”Utsatt for kriminalitet?” – en veiviser til hjelp

På oppdrag fra Justisdepartementet har Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) utarbeidet en brosjyre rettet mot personer utsatt for kriminelle handlinger med oversikt over et utvalg hjelpeinstanser. Se også www.utsattforkriminalitet.no

Vold mot kvinner i asylmottak

Regjeringen og UDI følger opp Amnesty International Norges rapport om vold mot kvinner i asylmottak. Det ble bl.a. bevilget 30 mill. kroner ekstra på UDIs kap. 490, post 21 i 2009 i hovedsak til investeringer som bidrar til å skjerme enslige kvinner i asylmottak. Per første

terial 2010 kan UDI vise til 38 prosjekter som er satt i gang hos mottakene for å skjerme kvinnene bedre.

Videre har UDI i samarbeid med blant annet *Alternativ til vold* fått gjennomført et pilotprosjekt med såkalte samtalegrupper for menn. Formålet med samtalegruppene er først og fremst å bidra til å bedre sikkerheten for kvinner i asylmottak gjennom å gi menn et tilbud om hjelp til å mestre hverdagen bedre, og på den måten forebygge vold. Samtalegruppene har en generell forebyggende effekt, da de tematiserer vold i nære relasjoner og forhold knyttet til dette. Prosjektet er i første omgang tenkt å tilføre ny kunnskap. Det har en potensiell overføringsverdi, og vil etter en evaluering vurderes for eventuell videreføring.

UDI utarbeidet i 2009 for første gang en egen informasjonsplan til barn og unge gjeldende fra 1. januar 2010. Informasjonsplanen er delt inn i ti moduler som alle er koplet til relevante artikler i Barnekonvensjonen. moduler tar opp vold i nære relasjoner. I modul seks ”*Ungdomstid og familie*” er blant annet temaene ”*Vold i nære relasjoner*” og ”*tvangsekteskap*” nevnt eksplisitt som temaer som skal gjennomgås. I modul sju ”*Seksualitet og kropp*” finner vi blant annet temaet ”*Kjønnslemlestelse*”. Modul ti omhandler ulike sider knyttet til voldsproblematikk.

UDI skal revidere det obligatoriske informasjonsprogrammet til voksne beboere i mottak. Vold i nære relasjoner, herunder tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, samt kvinners rettigheter vil stå sentralt i det arbeidet.

Videre arbeider Brøset kompetansesenter og Regionalt ressursenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging - Trondheim, på oppdrag fra Helsedirektoratet med å utarbeide et todagers kursopplegg i *Migrasjonshelse*. Den primære målgruppen for kursopplegget er helsearbeidere tilknyttet mottak, men også (øvrige) ansatte i mottak vil ha stort utbytte av et slikt kurs. Ett av de overordnede undervisningstemaene er *Vold i mottak*.

Screening i forbindelse med svangerskapskontroll

Et prøveprosjekt med rutinemessige spørsmål om vold i forbindelse med svangerskapskontroll ble gjennomført i 2008. Målsettingen med prosjektet er å utvikle metoder for avdekking av voldsproblematikk. Prosjektet skal omfatte rutiner og tiltak for samarbeid og oppfølging av den voldsutsatte som avdekkes. Rapporten ”Å spørre om vold under svangerskapskontroll”, ble ferdigstilt i juli 2009 og kan lastes ned fra denne siden; <http://www.nkvts.no/Pages/Index.aspx>

Lovfesting av krisesentertilbudet

Lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova) ble vedtatt i juni 2009, se odelstingsproposisjon nr. 96 (2008-2009), og trådte i kraft 1. januar 2010.

Loven tydeliggjør at det er et offentlig ansvar å sørge for at personer som er utsatt for vold i nære relasjoner, får vern, hjelp og oppfølging. Kommunene har fått ansvaret for å sørge for et krisesentertilbud til kvinner, menn og barn. En viktig grunn til at kommunene får ansvaret for å gi et krisesentertilbud er at det skal bedre samarbeidet mellom de nødvendige akuttiltakene og den mer langsiktige oppfølgingen som mange av de voldsutsatte har behov for.

Når det gjelder innholdet i krisesentertilbudet, bygger loven i stor grad på det tilbudet som i dag blir gitt av krisesentrene. Det har vist seg å være et godt tilbud for kvinner utsatt for vold i nære relasjoner. Tilbudet inkluderer heldøgns telefontjeneste, et trygt foreløpig botilbud, et

tilbud for dagbrukere, rettledning og nødvendig hjelp til å ta kontakt med andre og mer spesialiserte tjenester, og oppfølging i en reetableringsfase. Det skal fremdeles være et lavterskeltilbud, gratis for brukerne og et sted der en kan regne med bli mottatt uten forhåndsvarsling eller henvisning.

Lovens forarbeider understreker at en lovfesting spesielt tar sikte på en jevnere kvalitet på tilbudet landet over, en forbedring av tilbudet til barn og å rette oppmerksomheten mot at menn utsatt for vold i nære relasjoner også kan ha behov for hjelp.

I perioden desember 2009 til mars 2010 ble det gjennomført regionale samlinger om krisesenterloven for kommuner og krisesentre i 10 regioner. Her ble det blant annet informert om innholdet i krisesenterloven og kommunenes ansvar, samt om finansieringen av krisesentertilbudet i overgangsåret 2010 og fra 2011. Samarbeid mellom kommunene ble vektlagt. I desember 2010 avholdt Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet en heldagskonferanse om sikkerhet i krisesentertilbudet.

Kommunene har en plikt til å føre internkontroll etter krisesenterlova. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har i denne sammenheng utarbeidet en veileder for kommunene for internkontroll i kommunalt krisesentertilbud. Denne er distribuert til samtlige kommuner og skal være et redskap for kommunene i deres arbeid med internkontroll. Departementet har videre utarbeidet en veileder for om statlig tilsyn etter krisesenterlova, i samarbeid med representanter fra fylkesmennene. Departementet planlegger videre å utarbeide en veileder til selve loven.

Rundskriv fra Riksadvokaten om familievold

Riksadvokaten ga 23. juni 2008, ut et rundskriv om familievold. Rundskrivet gir retningslinjer for behandlingen av slike saker og er et ledd i arbeidet med å bedre politiets og påtalemyndighetens innsats mot vold i nære relasjoner.

FNs kvinnediskrimineringskonvensjon

I juni 2009 ble konvensjonen innlemmet i menneskerettsloven. Regjeringen har med dette oppfylt et viktig løfte fra Soria Moria-erklæringen om å styrke kvinners rettigheter.

Risikovurdering

Som et ledd i det forebyggende arbeidet, og identifisering av risikofaktorer for framtidig vold, skal det igangsettes to pilotprosjekter i Oslo og Vestfold politidistrikt, med utprøving av registreringsverktøyet SARA (Spousal Assault Risk Assessment). Verktøyet skal benyttes for å kartlegge og vurdere risikoen for framtidig partnervold. Representanter fra Vestfold og Oslo politidistrikt har deltatt i svensk politis undervisning av SARA i november 2010. Det er planlagt oppstart/opplæring av eget personell i politidistriktene i løpet av våren 2011.

Omfangsundersøkelse

Det skal foretas en ny nordisk omfangskartlegging av seksuelle overgrep mot barn og familievold etter initiativ fra Nordisk Ministerråd og KRÅD i Norge. Prosjektet er startet opp (2008-2010). Fra norsk side deltar NOVA i undersøkningen med midler fra Barne- likestillings- og intergreringsdepartementet. Nærmere informasjon om prosjektet kan hentes på denne siden; <http://nova.no/id/22920>

Juridisk bistand på krisesentre/Dixi sentre

Justisdepartementet gir tilskudd til de krisesentre/DIXIsentre som ønsker å tilby sine brukere juridisk bistand. Samtlige sentre har mottatt informasjon om ordningen og blitt oppfordret til å søke og antallet sentre som deltar har økt fra år til år.

Informasjonshefte om barnefordelingssaker med påstand om vold

Barne- likestillings- og integreringsdepartementet gav i juni 2008 ut et nytt informasjonshefte om barnefordelingssaker med påstand om vold. Heftet inneholder psykologfaglig informasjon og retter seg mot dommere, advokater og sakkyndige. Det gis blant annet informasjon om barns reaksjoner på vold, med særlig fokus på situasjoner der barn er vitne til vold mellom foreldrene. I heftet redegjøres det både for voldsutøverens og den voldsutsattes omsorgskompetanse, og det pekes på strukturelle grep for å skape trygghet ved eventuelt samvær. Heftet omtaler også utfordringer ved rettsprosessen. Det omfatter informasjon om valg av sakkyndige, utforming av mandat, samt det sakkyndige arbeidet - både i forhold til hvordan den sakkyndige kan gå fram for å få klarlagt saken, og for dommerens egen vurdering av den sakkyndige utredningen.

Heftet kan hentes på denne adressen;

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2008/barnefordelingssaker-det-det-er-pastande.html?id=516391